

*Іванюта Н. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету*

ПОЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Анотація. У статті розглянуто окремі аспекти прояву політичної функції господарського процесуального права. На підставі їх аналізу, з врахуванням сутності господарської процесуальної сфери надано авторське бачення цього питання. Принципове значення надається розгляду політичної функції господарського процесуального права через формальні та фактичні характеристики.

Ключові слова: політична функція, господарське процесуальне право, судова реформа, судоустрій, судочинство.

Постановка проблеми. Трансформації моделі захисту прав та інтересів громадян, суб'єктів господарювання, держави на основі європейської концепції справедливості у сфері правосуддя, викликає об'єктивну необхідність виявлення достатності ступеня соціальної обумовленості й відповідності господарського процесуального права (далі – ГПП) соціально-правової дійсності.

Дослідження соціальних функцій Господарського процесуального права (далі – ГПП), зокрема, політичної, в контексті визначення зв'язку соціальної дійсності і напрямків правового впливу може мати теоретичне і практичне значення в забезпеченні гарантованості прав і охоронюваних законом інтересів у сфері судового захисту.

Мета статті – дослідження окремих аспектів прояву та впливу політичної функції господарського процесуального права.

Стан дослідження. Деякі питання політичної функції та суміжних аспектів були окреслені в працях О. Зайчука, Н. Оніщенко [1], Н. Зозулі [2], І. Беззуб [3] та інших учених.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політична функція права є однією з ключових в системі соціальних функцій. У загальній теорії права поширене розкриття цієї функції через регулювання відносин влади, відносин між соціальними групами і, особливо, в регулюванні національних відносин. Крім цього, одним з найважливіших об'єктів політичної функції виступають права і обов'язки [1]. Дійсно, змістовна модель системи прав і обов'язків громадянина та суб'єктів господарювання залежить і встановлюється виключно через ту чи іншу форму протекціонізму з боку держави.

Конституція України (ст.3) декларує положення, відповідно до якого утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Розділ II Конституції містить перелік основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, зокрема і права на судовий захист (ст. 55). У масиві державних засобів і способів, здатних забезпечити платформу для реалізації права на захист провідне місце займає система судоустрою України, в яку входять і господарські суди.

Сучасна система прав і обов'язків, механізми їх реалізації, зокрема і права на судовий захист в господарському судочинстві, вимагає якісних трансформацій. З огляду на це, в Україні спостерігається посилення міжнародно-правових засад у сфері

правосуддя. Джерелами останніх, передусім, виступають Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основних свобод, Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи, Гаазька конвенція про міжнародний доступ до правосуддя, Американська конвенція про права людини, Конвенція СНД про права та основні свободи людини, Хартія основних прав Європейського Союзу тощо.

Політична функція ГПП проявляється в тому, щоб формально забезпечити життєздатність цих документів шляхом законного впровадження їх в законодавство, привести у відповідність українське законодавство, створити дієві механізми і гарантії їх застосування.

Унаслідок наявності нестійкої системи захисту прав та інтересів в господарських судах суб'єкти господарювання шукають інші форми такого захисту. В одних випадках, недосконале законодавство створює передумови для пошуку шляхів його «обходу» задля поліпшення процесу вирішення спірних питань. Так, наприклад, В. Гайворонський обхід закону (лат. *fraus omnia corrumpit*) визначає, як такі дії учасників відносин, за яких сторонами свідомо створюється прив'язка до іноземного права з метою уникнути використання до цього правовідношення примусового закону, якому воно підпорядковано (як правило закону своєї країни) [4, с. 60]. В інших, спонукає недобросовісних суб'єктів бізнесу залучати рейдерів.

У пошуках альтернатив національній судовій системі суб'єкти звертаються до іноземних юрисдикцій, зокрема до ЄСПЛ. Я. Романюк зауважує, що на відміну від двох попередніх років, упродовж 2016 року на 32% зросла кількість звернень громадян країн-членів Ради Європи. Лідерами звернень стали Угорщина, Румунія та Туреччина. На 80 тис. заяв, що надійшли до ЄСПЛ, загальна кількість заяв від України становить 18 тис. 150 заяв (22,8%). Із 993 рішень, постановлених Європейським судом з прав людини упродовж 2016 року, щодо України було винесено 73, в 70 з них ЄСПЛ констатував порушення Україною взятих на себе зобов'язань, передбачених статтями 2, 3, 5, 6, 8, 13, 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5]. Орієнтування на захист порушених прав бізнесу саме в Європейському суді з прав людини підкреслюють і в публікаціях журналу FORBES (Україна), наводячи позитивні прецеденти вирішення конкретних справ за участі суб'єктів господарювання [6] (наприклад, справи «Baroul Partners-проти Молдови», «Інтерсплав проти України», «Еко-Елда АВЕЕ проти Греції», «Агрокомплекс проти України», «Стебницький і Комфорт проти України», «Олімпекс проти України» тощо).

Загалом, невдала політика у сфері правосуддя в частині вирішення господарських спорів у поєднанні із іншими негативними факторами призводить до наступного.

1. Припинення діяльності суб'єктів господарювання. Так, основні показники статистики демографії підприємств щодо

частки народжених та частки померлих підприємств у 2013 та 2014 роках (у % до генеральної сукупності підприємств) свідчать про ріст відсотка останніх до 12% [7].

Згідно зі статистичними даними щодо кількості активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності, прослідковується тенденція їх поступового зменшення, зокрема: станом на 01 листопада 2014 року – 631 184; станом на 01 листопада 2015 року – 624 769; станом на 01 листопада 2016 року – 605 851 [8].

Крім того, у рейтингу Індексу легкості ведення бізнесу (Easy of Doing Business) за 2017 рік Україна посідає 76 місце з 190 можливих (хоча і з позитивним ростом + 4 позиції порівняно із минулим роком).

2. Ріст банкрутства суб'єктів господарювання та тривалість процедури ліквідації підприємств. Згідно з матеріалами OpenDataBot, 1 524 компанії були визнані банкрутами в 2016 році в Україні, а кількість компаній станом на 06.02.2017 року в стані банкрутства за областями перебуває 1 545.

Цікавим є факт, що за усіма компонентами рейтингу Doing Business, 2017 рік – найгірший стан справ з врегулюванням процедури неплатоспроможності – 150-е місце. Так, середня тривалість процедури банкрутства підприємства, описаного методологією рейтингу, складає 2,9 років (для порівняння, у розвинених країнах-членах ОЕСР – 1,7 роки), а її вартість – 42% від вартості майна боржника (9% для країн-членів ОЕСР) [9].

Такий стан зазначеного сегменту спонукає до включення в процеси удосконалення законодавства про банкрутство підприємницьку спільноту. Наприклад, учасники Спілки українських підприємців (далі – СУП) створили ініціативну групу, яка буде забезпечувати необхідну фахову підтримку роботи Міністерства юстиції України з оновлення Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 [10].

3. Тінізація економіки. За попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у I кварталі 2017 року рівень тіньової економіки склав 37% від офіційного ВВП [11]. Однак за результатами дослідження міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (далі – АССА) щодо рівня тіньової економіки серед 28 країн Україна займає третє місце. АССА оцінює рівень тіньової економіки України в 1,95 трлн грн. або 45,96% від українського ВВП [12].

4. Погіршення інвестиційного клімату. Україна у рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу в 2017 році» за рівнем захисту інвесторів посідає 70 місце з 190 можливих [13]. Серед різноманіття бар'єрів (корупційних, бюрократичних тощо), перешкоджаючих розвитку та притоку інвестицій в нашу державу, не останнє місце посідає національна судова система, яка не викликає довіри у бізнес-середовища. Надзвичайний і повноважний посол Королівства Нідерланди в Україні Кейс Кломпенхаувер у своєму інтерв'ю ZN.UA визначив дві ключові проблеми непривабливості України як інвестиційного майданчика, серед яких – корупція та ненадійна судова система. Окремо ним було зазначено і зростання кількості рейдерських атак, що погіршує репутаційні характеристики держави, потребою інвестицій [14].

На важливості проведення якісної судової реформи наголошується протягом всього існування незалежності України. З 1990 року було здійснено багато кроків, направлених на бу-

дування та збільшення рівня ефективності судової системи: проголошення та закріплення основних засад судової політики, прийняття низки нормативно-правових документів (Концепція судово-правової реформи в Україні, Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» тощо), внесення змін до законодавства з метою удосконалення судочинства та судоустрою.

Не залишилися осторонь європейські партнери України, які здійснювали надання допомоги для досягнення успішних зрушень у теоретичній та практичній площині питань національного правосуддя. Так, з часу прийняття Конституції України 1996 року Венеціанська комісія, з урахуванням ряду міжнародних стандартів у сфері незалежного і ефективного правосуддя, тільки на конституційному рівні надала Україні 13 висновків, а за останні кілька років – сім висновків за спеціальним законодавством у сфері судоустрою та правосуддя [15].

Європейський союз у рамках проекту «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні» надавав допомогу на всіх етапах проведення реформи у сфері юстиції, яка була спрямована на запозичення та імплементацію досвіду зарубіжних країн в законодавство України, зокрема і в питаннях створення Ради з питань судової реформи, обрання кандидатів на посади нового Верховного Суду України, добору суддів у місцеві суди [2].

У Раді Європи реформування судової системи в Україні визначено пріоритетним завданням [3]. Згідно з Проектом Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні» (2016-2018) підтримка незалежності, справедливості та ефективності судової влади здійснюється шляхом надання допомоги Україні у впровадженні реформ сектора правосуддя відповідно до стандартів та рекомендацій Ради Європи. Загальна тривалість проекту складатиме 3 роки, його діяльність підтримується завдяки фінансовому внеску Уряду Великої Британії та Північної Ірландії [16].

Широке обговорення потреби та шляхів реформування судів проводиться в підприємницьких, суддівських колах. Під час проведення круглого столу «Роль суду як основного інструменту охорони законних прав власників бізнесу та безпеки підприємництва. Захист від адміністративного впливу» (2017 р.) за участі представників об'єднань українського бізнесу та профільних організацій предметом обговорення стали найбільш актуальні питання: відкритість і прозорість судової системи для бізнесу, участь громадянського суспільства в судовому процесі тощо. Окремою темою стало верховенство права і єдина судова практика як запорука залучення інвестицій в Україну.

Новий етап судової реформи характеризується активізацією політичного спрямування в питаннях судового захисту, яка наразі отримала низку практичних результатів.

З 2014 року було прийнято Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» від 08.04.2014 № 1188-VII, Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII (30 вересня 2016 року набрав чинності), який передбачив значні зміни в судовій системі; Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 № 192-VIII, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 № 1798-VIII; здійснено повне оновлення Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства.

Для проведення судової реформи необхідна не тільки політична воля, але й повноваження та фінанси. Свідомо про серйозність намірів влади впроваджувати задекларовані новації у сфері правосуддя на практиці слугують, зокрема, відповідні положення державного бюджету. Так, порівняно із 2017 роком планується суттєво збільшити розміри видатків державного бюджету 2018 рік на Верховний суд України, Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, Державну судову адміністрацію, забезпечення здійснення правосуддя місцевими, апеляційними та спеціалізованими судами, суддівське самоуправління.

Підвищення пріоритетності політичної концепції судової політики на засадах впровадження європейських стандартів судоустрою та здійснення судочинства суттєво впливає на діяльність суб'єктів господарювання, що позитивно відображається на економічних прогнозах та стабільності сфери господарювання. Про це свідчать, наприклад, результати чергового опитування членів Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА), більшість з яких очікує на позитивну динаміку зростання бізнесу в 2018 році. За даними виконавчого директора ЄБА А. Дерев'яно, про це заявили 86% респондентів (торік було 74%); 23% (45% торік) планують започаткування нових проєктів. СУП також провела дослідження настроїв малого та середнього бізнесу. За результатами опитування, у 2018 році більшість респондентів прогнозує зростання бізнесу. Насамперед, за рахунок підвищення обсягу реалізації (89,7%) та відкриття нового виду діяльності (39,7%). 75% респондентів мають намір збільшити кількість працівників, а рівно половина опитаних прогнозує наступного року вихід на нові ринки. Водночас, однією із нагальних реформ респонденти називають судову реформу [18].

Таким чином, фактично політична функція ГПП передбачає:

- реалізацію сучасної моделі захисту прав і законних інтересів у формі правотворчості і правозастосування;
- забезпечення правової визначеності та ефективності у сфері захисту прав і охоронюваних законом інтересів;
- наявність об'єднуючої судової влади як демократичного державно-правового інституту, орієнтованого на забезпечення загальних, для всієї судової системи, стандартів у сфері захисту прав та інтересів;
- забезпечення справедливого судового розгляду справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону;
- наявність механізмів, що забезпечують однаковість правозастосування та тлумачення матеріальних і процесуальних норм;
- забезпечення системою дієвих способів і засобів процесуального захисту;
- реалізацію конституційних і міжнародних гарантій у сфері захисту прав і охоронюваних законом інтересів;
- встановлення європейських принципів судоустрою і судочинства.

Висновки. Враховуючи вищезазначене, слід констатувати, що результати декларованої політичної державної судової концепції захисту прав фактично впливають на господарське середовище, викликаючи об'єктивні реакції суб'єктів господарювання (особливо суб'єктів підприємницької діяльності) на всі зміни правового регулювання у сфері судового захисту їх прав та інтересів. Ці суб'єкти на практиці надають оцінку сформованої судової політики у сфері вирішення господарських спо-

рів, її відповідності європейським стандартам; реалізованості декларованих політичних ідей щодо здійснення правосуддя в законотворчому та правозастосовному процесах; реальному стану господарського судочинства.

Визначено актуальність продовження масштабного курсу реформування національного судоустрою та судочинства, закріплення орієнтирів процесуальної політики на рівнях законотворчості та правозастосування, здійснення легітимних дій з боку усіх гілок влади у вигляді прийняття відповідних рішень на всіх стадіях його реалізації.

Обґрунтовано прояв політичної функції ГПП через формальні і фактичні характеристики.

Література:

1. Зайчук О. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. [Електронний ресурс] / О. Зайчук, Н. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688с. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/172295/>.
2. Зозуля Н. Реформа у сфері юстиції: «Україна може стати стандартом у реформуванні судової системи» [Електронний ресурс] / Н. Зозуля // Українське право. – 2017. – Режим доступу: <http://ukrainepravo.com/news/ukraine/u-ki-vi-pidbili-pershi-rezultati-reform-u-sferi-yustitsii-yaki-provodyatsya-v-ukraini/>.
3. Беззуб І. Реформа процесуального законодавства в Україні: оцінки експертів [Електронний ресурс] / І. Беззуб. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3009:reforma-protsesualnogo-zakonodavstva-v-ukrajini-otsinki-ekspertiv&catid=8&Itemid=350.
4. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за заг. ред.: В. Гайворонський, В. Жушман. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 366 с.
5. 65% заяв до ЄСПЛ з України – на невиконання рішень судів [Електронний ресурс] // Закон і бізнес. – 2017. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/pda/127384.html>.
6. Чи варто бізнесу захищати права у Європейському суді з прав людини? [Електронний ресурс] // FORBES. – 2017. – Режим доступу: http://forbes.net.ua/ua/explain/accounting_and_law/1414544-chi-var-to-biznesu-zahishchati-prava-u-evropejskomu-sudi-z-prav-lyudini.
7. Основні показники статистики демографії підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/r_so/op_sdp_u16.htm.
8. Кількість активних підприємств за регіонами України та видами економічної діяльності // Ukrstat.org – публікація документів Державної Служби Статистики України / Реєстр статистичних одиниць. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/kap/kap.htm>.
9. Довго, дорого, неефективно: процедура банкрутства у сучасних реаліях України [Електронний ресурс] // BRDO. Офіс ефективного регулювання: Аналітика. 01-03-2016 – Режим доступу: <http://brdo.com.ua/analytics/dovgo-dorogo-neeftyvno-protsedura-bankrutstva-u-suchasnyh-realiyah-ukrayini/>.
10. СУП долучилася до вдосконалення законодавства про банкрутство. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sup.org.ua/news-view/sup-doluchilasja-do-vdoskonalennja-zako/>.
11. Тенденції тіньової економіки в Україні у I кварталі 2017 року Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>.
12. Україна посідає третє місце в рейтингу країн із найбільшим обсягом тіньової економіки – дослідження. – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/news/politics/ukrajina-zajmaje-tretje-mistse-v-rejtingu-krajini-z-najbilshim-obsjagom-tinovoji-ekonomiki-doslidzhennja-195533.html>.
13. Світовий банк: Україна у рейтингу «Ведення бізнесу в 2017 році» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://afo.com.ua/uk/news/2-general-assessment/1130-world-bank-ukraine-in-the-ranking-doing-business-in-2017>.
14. Корупція та слабка судова система, – посол Нідерландів про ключові перешкоди для інвестицій в Україну. – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.censor.net.ua/n446105>.
15. Ставнийчук М. Судебная реформа «наизнанку» / М. Ставнийчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://zn.ua/LAW/sudobnaya-reforma-naiznanku_.html

16. Підтримка впровадженню судової реформи в Україні : Проект РС (2016–2018). Вища Рада правосуддя. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vru.gov.ua/international/18>.
17. Судова система в діалозі із підприємництвом напрацюватиме якісні зміни. 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspp.ua/sudova-sistema-v-dialozi-iz-pidpriemnicztvom-napracovuvatime-yakisni-zmini.html>.
18. Малий та середній бізнес планує зростання у 2018 році. Результати опитування СУП. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sup.org.ua/news-view/малий-та-середній-бізнес-планує-зрост/>.

Иванюта Н. В. Политическая функция хозяйственного процессуального права

Аннотация. В этой статье рассмотрены отдельные аспекты проявления политической функции хозяйственного процессуального права. На основании анализа, с учетом сущности хозяйственной процессуальной сферы предоставлено авторское видение этого вопроса. Прин-

ципальное значение придается рассмотрению политической функции хозяйственного процессуального права через формальные и фактические характеристики.

Ключевые слова: политическая функция, хозяйственное процессуальное право, судебная реформа, судостроительство, судопроизводство.

Ivanyuta N. The political function of commercial procedural law

Summary. In this article, some aspects of the manifestation of the political function of commercial procedural law are examined. Based on the analysis, taking into account the nature of the commercial procedural sphere, an author's vision of this issue is provided. Of fundamental importance is given to the consideration of the political function of commercial procedural law through formal and factual characteristics.

Key words: political function, commercial procedural law, judicial reform, judicial system, legal proceedings.